

WANDEL LANGS DE ROMEINSE LIMES

Stap in de voetsporen van de Romeinen en ontdek de rijke historie van de Romeinse Limes, de noordelijke grens van het Romeinse Rijk. Wandel 286 kilometer* langs moderne reconstructies van wachttorens en forten, terwijl je geniet van prachtige landschappen en historische steden. Bezoek musea waar opgegraven Romeinse artefacten te bewonderen zijn en leer meer over de levendige handel en culturele uitwisseling tussen de Romeinen en de inheemse bevolking, zoals de Bataven. Wandel langs de Rijn, de oude grensrivier, en ontdek de verhalen van een grensstreek vol geschiedenis. Dit archeologische monument, dat zich in Nederland uitstrekt van Katwijk aan Zee tot Millingen aan de Rijn, staat niet voor niets op de UNESCO Werelderfgoedlijst.

Wie nog wil kan na Millingen aan de Rijn doorlopen tot Kleve (18 km, als gpx beschikbaar) en daarna verder langs de Limes in Duitsland tot de Zwarte Zee.

* Wandel ook over de 2 varianten van het Romeinse Limespad, van Leiden tot Voorburg (17 km) en langs de Rijnstrangen (32 km).

CASTELLUM HOGE WOERD

Castellum Hoge Woerd is een opvallende, eigentijdse herbouw van een Romeins fort in Utrecht. Het staat op exact dezelfde locatie als de restanten in de grond en heeft dezelfde omtrek en hoogte van de wallen als het origineel. Hier waakten Romeinse soldaten 2000 jaar geleden over de rivier de Rijn. Nu herleeft deze historische plek met een archeologisch museum, theater, stadsboerderij en een sfeervol café-restaurant. Beleef hoe cultuur, natuur en historie hier op unieke wijze samenkomen.

DE RIVIEREN

De Rijn, Waal en Maas waren strategisch gelegen snelwegen over het water, die verdediging, handel en transport mogelijk maakten. Ze waren van groot belang voor het Romeinse Rijk. Ook nu zijn de rivieren nog belangrijk voor de handel en transport.

GEZICHT VAN NIJMEGEN

Het 'Gezicht van Nijmegen', een kunstwerk van Andreas Hetfeld, is een reusachtige replica van een Romeins gevechtmasker dat 100 jaar geleden werd gevonden in de Waal. Zet een stap in het verleden, loop via een trap aan de achterkant van het masker naar binnen en kijk door Romeinse ogen naar Nijmegen.

CASTELLUM MEINERSWIJK

In het Arnhemse stadsdeel Meinerswijk ligt een Romeins fort dat vermoedelijk rond het jaar 15 na Christus werd aangelegd. Het fort had een strategische ligging aan de Rijn, tegenover de monding van de voorloper van de IJssel, en speelde een belangrijke rol in de Germaanse veldtochten van de Romeinse generaal Germanicus. Wandel door de huidige visualisatie van het fort, tussen de schanskorven gevuld met stenen, en ervaar de enorme afmetingen van dit voormalige fort.

KATWIJK AAN ZEE

Foto: Nederlandse Limes Samenwerking

VOORBURG
FORUM HADRIANI

WOERDEN
LAURIUM

UTRECHT
TRAEJECTUM

ARNHEM

NIJMEGEN
ULPIA NOVJOMAGUS

HERWEN

MILINGEN AAN DE RIJN

PARK MATILO LEIDEN

In het hart van Leiden, tussen de wijken Roomburg en Meerburg, ligt Archeologisch Park Matilo. Hier stond ooit Castellum Matilo, een Romeins fort dat nu onder de grond verborgen ligt. Het park brengt de geschiedenis tot leven met hoge aarden wallen en wachttorens die de omvang van het fort reconstrueren. Over het Limespad stap je deze historische plek zo binnen.

Park Matilo

Castellum Meinerswijk / foto Nederlandse Limes Samenwerking

Nijmegen masker in de sneeuw / foto Elco van Wieringen

Het Romeinse Limespad is een lange-afstand-wandelpad. Wandelnet is de officiële beheerder van lange-afstand-wandelpaden en Streekpaden in Nederland. Via de website wandelnet.nl en in de app vind je meer dan 12.000 kilometer aan schitterende wandelroutes.

Bekijk via de QR-code de video over het Romeinse Limespad voor een impressie van de route! Ook vind je hier meer informatie over de route en kaarten.

Uitgelicht:
extra wandelvariant
'Rijnstrangen',
zie achterzijde.

RoofCI products are produced under license and are subject to design registrations and trademarks. © RoofCI Media Solutions BV - www.roofci.com call +31 (0)20 7161151 fax 04122211

Foto: Nederlandse Limes Samenwerking

NEDER-GERMAANSE LIMES

GRENS VAN HET ROMEINSE RIJK

De Neder-Germaanse Limes vormde 400 jaar lang de noordelijke grens van het Romeinse Rijk. Het zuidelijk deel van Nederland maakte deel uit van de provincie Neder-Germanië. Langs de Rijn bouwden de Romeinen forten, wachttorens en wegen, wat leidde tot economische bloei en culturele uitwisseling. Hoewel veel van deze overblijfselen onder de grond verborgen liggen, zijn er tal van plekken waar je deze geschiedenis kunt herbeleven, van musea en themaparken tot markeringen in het landschap en in steden.

Wrijfschaal / foto C. Thunnissen

Compleet Romeins bronzes wijnservies/ foto Rijksmuseum van Oudheden

MUSEA

Tot op de dag van vandaag zijn de sporen van de Romeinse tijd onder onze voeten terug te vinden. Op verschillende plekken langs de Limes kun je Romeinse vondsten bewonderen, van kleinschalige collecties tot indrukwekkende opgravingen van 2000 jaar oude schepen. Onder de Grote Kerk in Elst liggen zelfs de resten van de oudste vloer van Nederland, van een Gallo-Romeinse tempel, de grootste tempel ten noorden van de Alpen. Onder meer onderstaande musea en websites vertellen het verhaal van Nederland langs de Limes. Kijk op de website voor actuele openingstijden en collecties.

- limes.nl
- rmo.nl (Rijksmuseum van Oudheden)
- parkmatilo.nl
- oudvalkenburgzh.nl/torenmuseum-5/
- archeon.nl
- stadsmuseumwoerden.nl/collectie/romeinen
- castellumhogewoerd.nl
- domunder.nl
- waterliniemuseum.nl
- streekmuseumbaronvanbrakell.nl
- huessen.nl/index.php/museum
- tempelkerkmuseum.nl
- valkhofmuseum.nl
- aquaductgroesbeek.nl
- liemerskunstwerk.nl/museum/

WANDELNET
rijke in beweging

LIMES
ROMEINSE

LANGE-AFSTAND-WANDELPAD XVI

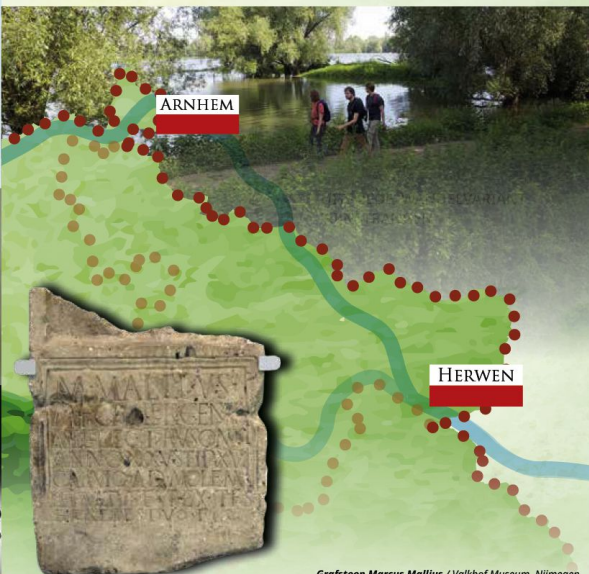
286 KM

WANDELPLEZIER

Extra wandelvariant 'Rijnstrangen'

RIJNSTRANGENVARIANT

Volg de Rijnstrangenvariant en wandel door het Gelderse Poortgebied tussen Elden (bij Arnhem) en Millingen aan de Rijn. De route volgt de oorspronkelijke loop van de Limesweg door het gebied van de oude loop van de Boven-Rijn. Je komt langs recente vindplaatsen, zoals in het natuur- en recreatiegebied De Bijland. Een (replica) grafsteen van Marcus Mallius en een 10 meter hoge sculptuur 'De Romeinse Baadster' verwijzen naar het Castellum Carvium. Geniet van de vergezichten over het landschap zoals de Romeinen dat ooit zagen. Neem ook een kijkje in stadsmuseum 'Hof van Hessen' in Huissen en het Liemers Museum in Zevenaar voor meer informatie over de vondsten.

Grafsteen Marcus Mallius / Valkhof Museum, Nijmegen

De Baadster, Zevenaar / foto Sjoerd Geurts

UNESCO WERELDERFGOED

Sinds 2021 staat de Neder-Germaanse Limes op de Unesco Werelderfgoedlijst. In Nederland bevinden zich 19 van de 44 archeologische vindplaatsen, elk met unieke overblijfselen uit de Romeinse tijd. De overige 25 locaties bevinden zich in Duitsland. Samen met andere delen van de grens van het Romeinse Rijk, zoals de Muur van Hadrianus in Engeland, vormt dit werelderfgoed een indrukwekkend monument.

Foto: Nederlandse Limes Samenwerking

ROMEINSE PLAATSEN EN FORTEN LANGS DE LIMES

- **Ulpia Noviomagus**
Nijmegen
- **Traiectum**
Domplein, Utrecht
- **Laurium**
Woerden
- **Fectio**
Fort bij Vechten, Bunnik
- **Lugdunum**
Katwijk
- **Praetorium Agrippinae**
Valkenburg (ZH)
- **Forum Hadriani**
Voorburg
- **Albanianae**
Alphen a/d Rijn
- **Nigrum Pullum**
Zwammerdam
- **Matilo**
Roomburg, Leiden

ROMEINSE LIMESPAD

Wandel langs de grens van het Romeinse Rijk in Nederland

WIST JE DAT?

- De Romeinen waren meesters in watermanagement en introduceerden watermolens, stuwdammen en aquaducten.
- Dankzij hun bouwtechnieken kennen we nu beton en boogconstructies.
- Ze waren de eerste wegenbouwers en introduceerden mijlpalen (bewegwijzering) langs hun wegen: 1 Romeinse mijl = 1000 stappen = circa 1,5 km.
- De Romeinse wegen waren kaarsrecht, ze lieten zich niet afschrikken door rivieren en heuvels.
- Veel van ons dagelijks voedsel, zoals kip, kersen en wijn, danken we aan de Romeinen.
- Ook namen ze een keur aan kruiden mee die we nog steeds gebruiken: bijvoorbeeld rozemarijn, salie, dille, tijm en lavas (maggipiant).
- De Romeinen waren dol op gefermenteerde vissaus: garum. Ze deden het overal door en over, zelfs over het dessert.

